

РЕЦЕНЗИЯ

От: *доц. д-р Зорница Йорданова*
УНСС, София, катедра „Индустириален бизнес“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„ДОКТОР“** по *научна специалност* в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №1441/30.05.2022г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: Валдрин Дервишай, докторант към катедра „Индустириален бизнес“ при УНСС – София

Тема на дисертационния труд: „Насърчаване текстилните и шивашки предприятия да използват иновативното лидерство на човешките ресурси: на примера на Косово”

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към *катедра Индустириален Бизнес, Бизнес факултет* на УНСС по *научна специалност* Организация и управление на производството (индустрия) съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №1606/11.07.2019. Обучението е осъществено в самостоятелна/свободна форма през периода 10.7.2019 г. - 20.5.2022 г.

В изпълнение на минималните национални изисквания за ОНС „Доктор“, авторът е представил дисертационен труд /на англ. език/, автореферат /на български и на английски език/ и 4 публикации: 1 самостоятелна статия /под печат/ и 3 доклада от

конференции /в съавторство/.

Според заложените критерии авторът:

- Изпълнява минималното изискване /50г./ за представен дисертационен труд и негов автореферат;
- Изпълнява минималното изискване за публикуване на статии и доклади /30г./ като е представил 1 самостоятелна статия в реферирани и индексирани писания /30г./ и 3 доклада от конференции в нереферирани издания /8,5г/, или общо 38,5г.

Понастоящем докторантът Валдрин Дервишай е съветник по иновациите на министъра по образование, наука, технологии и иновации. През годините от 2017 до 2021 е бил лектор в Universum College в Прищина и е заемал длъжността Директор връзки с индустрията и бизнес развитие. От 2018 до 2020г. е заемал длъжността Изпълнителен директор по иновациите в Sigal Uniqа. През 2018 и 2019г. заема длъжността Директор по изследвания и администрация в Blockchain Institute Universum. Има бакалавърска степен от University of Prishtina и магистърска степен от The University of Sheffield. По време на докторантурата си, специализира в Università degli Studi Internazionali di Roma – UNINT през 2022г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

- Представеният дисертационен труд е в рамките на 174 стр. (основен текст 127 стр.), разработен в 4 глави и са предоставени 6 приложения, 24 таблици, 10 графики и са позовани 237 източници.

Темата на дисертационния труд е „НАСЪРЧАВАНЕ НА ТЕКСТИЛНИ КОМПАНИИ ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ЗА ВНЕДРЕНЕ НА ИНОВАЦИОННО ЛИДЕРСТВО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ: СЛУЧАЙЪТ В КОСОВО“ / "FOSTERING TEXTILE AND APPAREL COMPANIES TO IMPLEMENT INNOVATION LEADERSHIP OF HUMAN RESOURCES: KOSOVO CASE".

Основната цел на изследването е да се проучи насърчаването на компаниите за текстил и облекло към иновации чрез подходящ човешки капитал и лидерство,

случай с Косово. Конкретните цели са:

- Преглед на литературата, свързана с растежа на компанията и инвестициите в човешкия капитал, лидерството в човешките ресурси и иновациите;
- Идентифициране на измеренията на човешки капитал, които влияят върху растежа, иновациите и лидерството
- Разлики в човешки капитал в различните отрасли, размер на компанията и стил на лидерство по пол и инвестиции
- Проучване дали стилът на лидерство в човешките ресурси влияе върху мотивацията на служителите

Изследователските въпроси на изследването са дефинирани по следния начин: какво е нивото на човешкия капитал в зависимост от отрасъла, размера на компанията, стила на лидерство и инвестициите в човешки капитал; влияят ли нивото на образование, здраве и представяне върху растежа, оцеляването, иновациите и лидерството; какво е нивото на информираност за инвестициите в човешки капитал; какви са инвестиционните ресурси, използвани от компаниите; компаниите получават ли външни услуги за растеж на човешкия капитал; какви са очакванията на компаниите по отношение на инвестициите в човешки капитал; влияе ли стилът на управление на човешките ресурси върху мотивацията на служителите; как се планира и изпълнява инвестицията в човешки капитал в рамките на фирмата.

Посочени са ограниченията на изследванията, които дават ясен фокус на научната разработка. То се фокусира върху определен сектор и е териториално ограничено в Косово. В края на дисертационния труд са поместени редица приложения, като по този начин съдържанието в основните части по-лесно се възприема и осмисля. Авторът е представил и декларация за оригиналност на разработката.

В първа глава са разгледани общите цели и характеристика на изследването, вкл. аргументация за неговото осъществяване и необходимостта. В глава втора са разгледани профил на Косово като място на осъществяване на изследването, вкл.

икономически профил на страната, както и двете основни направления в тезата – Човешкият капитал и Лидерството, които са разгледани по-късно като инструмент за организационен растеж. В глава трета е представена методологията на изследването, построена в 3 фази. Първата фаза има за цел да събере количествени данни чрез въпросник. Втората фаза има за цел да събере качествени данни чрез интервюта. Третата фаза е триангулация на данни. В глава четвърта са представени резултатите и е извършен анализ на данните от изследването.

Съществуват ниши за осъществяването на настоящето изследване, с които то допринася към съществуващата научната литература за индустриално развитие по няколко начина. Повечето от проучванията се фокусират повече само върху развитите страни, оставяйки този въпрос в развиващите се страни неизследван, следователно това проучване е насочено към развиваща се страна. Друг важен принос на това проучване е, че то използва макро и микро данни в своя анализ. Следователно прилагането на широк набор от микро и макро данни води до резултати, които не са налични в понастоящем в литературата и конкретно в контекста на индустриално развитие в Косово. Анализът в изследването подчертава силните и/или слабите страни на компаниите в страната и по този начин предоставя възможност за предприемане на всякакви подходящи политически инициативи за подобряване на представянето/развитието на сектора на текстилната и шивашката промишленост. Освен това резултатите от това изследване могат да бъдат инструмент за измерване за различни правителства на развиващи се държави, за да осъзнаят необходимостта от определени политически мерки за повишаване на производителността на индустрията и нейните последици за дългосрочния икономически растеж.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Изследователският процес протича в 3 фази. Първата фаза има за цел да събере количествени данни чрез въпросник. Втората фаза има за цел да събере качествени данни чрез интервюта. Третата фаза е триангулация на данни. Използваната методология в основната си част е количествена, подходящ методологичен подход при изследване на нивото на развитие в индустрията, обект на изследване. Приложен е

въпросник като изследователски инструмент. В допълнение към това, в изследването е изпълнен и качествен анализ, а именно интервюта, които адресират част от изследователските въпроси. Използвани са и статистически данни от надеждни източници като Статистическата агенция на Косово като изследвана страна и страните от Югоизточна Европа като сравними държави. Използваният въпросник се състои от 42 въпроса. Въпросникът е разделен на шест раздела, включително демографски данни, растеж на компанията, иновации, стил на лидерство, човешки капитал и мотивация на служителите. Първия раздел цели събирането на демографски данни, включително пол, позиция в компанията и географска област. В раздела за растеж на компанията са събрани данни относно показатели за растеж, включително ръст на продажбите и служители. В раздела за иновациите са събрани данни относно иновационни дейности и възможности. В раздела за лидерството - данни за стила на лидерство, прилаган от компаниите и техните предпочитания. В раздела за човешкия капитал - данни относно важността, предпочитанията и инвестициите.

Резултатите от изследването дават възможност за различни анализи и заключения. Част от анализирания данни могат да бъдат използвани и за други изследвания, не само до сега ограничените изследователски въпроси. Такива например са данните, събрани чрез въпросниците и интервютата. От тях е видно, че за над 40% от изследваните организации, няма промяна в направените инвестиции през последната година и това няма отношение към постиганите приходи от продажби. В същото време изследваният сектор се отличава с ниска специализация и липса на инвестиции в човешкия капитал. Изследването демонстрира, че със съществуващото ноу-хау, рентабилна работна сила и други сравнителни предимства, които страната предлага, включително благоприятната бизнес и инвестиционна среда, текстилната индустрия в Косово има потенциала да стане силно конкурентоспособна на международно ниво. Но е много важно да се разбере текущото ниво на развитие на този сектор и интензивността на представянето. По този начин тази дисертация допринася с проучването на значението на инвестициите в човешкия капитал като фактор за иновации в организацията и представянето на бизнес организациите. От извлечените и анализирани данни се установява, че компаниите считат за

изключително важна инвестицията в човешки ресурси за бъдещето на компаниите със среден коефициент 4,16. Сред анкетиранияте, 55,7% от тях смятат човешките ресурси за изключително важни, 24,6% смятат човешките ресурси за много важни, а 4,9% смятат човешките ресурси за маловажни за бъдещето на компанията. Резултатите показват, че инвестициите, които компаниите правят за своя персонал, се класифицират в три групи. Първата група е „малко приложима“ варираща от (1 до 30 %), която включва стипендии. Втората група е „често прилаган“ диапазон (31 до 60 %), който включва застрахователна полица за здравеопазване, образователни бонуси и обезщетения, семейна помощ и „най-често прилаган“ диапазон (61 до 100 %), който включва професионално обучение, здравеопазване, психическо и емоционално благополучие.

Изследвани са иновативността и лидерството чрез модела за оценка на иновативно лидерството на организацията. В заключение, дисертацията обобщава, че секторът е едновременно трудоемък, с ниски заплати и динамичен и иновативен сектор. В този пазарен сегмент се наблюдава значително преместване на производство и възлагане на външни изпълнители към производители с по-ниски разходи, често в географска близост до основния пазар. Текстилната и шивашката промишленост са подложени на различни процеси на реструктуриране, за да се адаптират към политическите, екологичните, икономическите и конкурентните фактори. Компаниите трябва да развият нови компетенции и способности, за да се изправят срещу глобалната конкуренция, за да получат и поддържат конкурентно предимство. Служителите се разглеждат като основен инструмент и генератор на идеи за иновации, следователно и за растеж.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Изследването на докторанта допринася към съществуващата научна литература в няколко посоки:

- Предоставя комбинирани данни от различни източници, които могат да служат за редица подобрения в политиките по управление и стимулиране на инвестициите в иновационното лидерство и човешкия капитал.
- Изследване на сектора на текстил и облекло в Косово, който към момента е слабо анализиран, което не дава необходимата база за неговото развитие.

- Дисертационното изследване дава подходяща рамка от методологична гледна точка за анализ и на други сектори, в контекста на иновационно лидерство на човешките ресурси.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът е публикувал части от своето изследване в 4 публикации. Това са:

1. Ruxho F., V.Dervishaj, Q. Kukaj, Effects of student gender and study year on digital learning performance in Kosovo higher education during Covid-19, 76th International Scientific Conference on Economic and Social Development - "Building Resilient Society" –Zagreb, 17-18 December, 2021
2. Dervishaj V., Q. Kukaj, Economic impacts of Government COVID-19 containment measures in developing countries; the case of Kosovo, 5th International Conferences on Economics and Social Sciences, Lahore, Pakistan April 09 - 10, 2021
3. Dervishaj V., U.Rraci, Skills gap, education and ICT SMEs in Kosovo, XV. IBANESS Congress Series on Economics, Business and Management – Plovdiv / Bulgaria, May 29-30, 2021
4. Dervishaj V., Measuring IT sector innovations capabilities through company innovative leadership model, Economic alternatives journal, issue 3/ 2022 /in print/.

Последната публикация, която е под печат е в индексирано издание. Именно тя дава и основание за един от приносите, изведени по-горе, че използваната методология може успешно да бъде приложена и за анализ на други сектори. В тази публикация са изследвани 50 бизнес организации от ИТ сектора в Косово и Северна Македония.

6. Оценка на автореферата

Предоставеният автореферат дава ясна и добре структурирана представа за стойностите и приносите на изследването, неговите основни елементи и цели. Той е разработен в 44 стр.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Дисертацията на докторанта е фокусирана върху слабо изследван проблем, а именно иновационното лидерство на човешкия капитал в сектора на текстила и облеклото в Косово. Смелото комбиниране на различни теоретични концепции като човешки капитал, лидерство, мотивационни аспекти на лидерството, иновации и организационен растеж дава възможност за различни интерпретации и може да породи критични бележки. В същото време иновативността и уникалността на изследването създава предпоставка за бъдещи изследвания на база него, което ми дава основание да заключа, че то е с висока добавена стойност за научната литература и няма основни критични моменти в построяването на изследването и представянето на резултатите от него.

8. Заключение

След обстояното преглеждане на предоставените материали, вкл. дисертационен труд, автореферат и публикации, еднозначно мога да заключа, че те са с високо качество и имат релевантен принос към научната литература. В същото време, резултатите от изследването могат да бъдат изключително полезни и от практико-методическа гледна точка. Дисертацията „Насърчаване текстилните и шивашки предприятия да използват иновативното лидерство на човешките ресурси: на примера на Косово” е оригинално научно изследване“, добре структурирано и построено съобразно добрите и приети практики. Всичко това ми дава основание да дам своята положителна оценка и вот за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Валдрин Дервишай по професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Организация и управление на производството (индустрия)“.

15.08.2022г.

Подпис:

Гр. София

REVIEW

By: Assoc. Prof. Dr. Zornitsa Yordanova
UNSS, Sofia, Industrial Business Department

Object: dissertation work for the award of an educational and scientific degree "doctor" in a scientific specialty at UNSS.

Reason for presenting the review: participation in the composition of the scientific jury for the defense of the dissertation according to Order No. 1441/30.05.2022. of the Rector of UNSS.

Author of the dissertation: Valdrin Dervishai, PhD student at the Department of Industrial Business at UNSS - Sofia

Dissertation topic: "Fostering textile and apparel companies to implement innovation leadership on human resources; Kosovo Case"

1. Information about the dissertation student

The PhD student was trained in a doctoral program at the Department of Industrial Business, Business Faculty of UNSS, majoring in Organization and Management of Production (Industry) according to the Order of the Vice-Rector for the NID of UNSS No. 1606/11.07.2019. The training was carried out in an independent/free form during the period 10.7.2019 - 20.5.2022.

In fulfillment of the minimum national requirements for the ONS "Doctor", the author has submitted a dissertation /in English/, an abstract /in Bulgarian and in English/ and 4 publications: 1 independent article /in press/ and 3 reports from conferences / co-authored/.

According to the established criteria, the author:

- Fulfills the minimum requirement /50 points/ for a submitted dissertation and its abstract;
- Fulfills the minimum requirement for the publication of articles and reports /30p./ having presented 1 independent article in refereed and indexed writings /30p./ and 3 reports

from conferences in non-refereed editions /8.5p./, or a total of 38.5p.

PhD student Valdrin Dervishai is currently the Innovation Advisor to the Minister of Education, Science, Technology and Innovation. During the years from 2017 to 2021, he was a lecturer at Universum College in Pristina and held the position of Director of Industry Relations and Business Development. From 2018 to 2020 held the position of Chief Innovation Officer at Sigal Uniq. In 2018 and 2019 holds the position of Director of Research and Administration at Blockchain Institute Universum. He holds a BA from the University of Prishtina and an MA from The University of Sheffield. During his doctoral studies, he specialized in Università degli Studi Internazionali di Roma – UNINT in 2022.

2. General characteristics of the presented dissertation work

- The presented dissertation consists of 174 pages (main text 127 pages), developed in 4 chapters and 6 appendices, 24 tables, 10 graphs are provided and 237 sources are cited.

The topic of the dissertation is "FOSTERING TEXTILE AND APPAREL COMPANIES TO IMPLEMENT INNOVATION LEADERSHIP OF HUMAN RESOURCES: KOSOVO CASE".

The main objective of the research is to investigate the encouragement of textile and apparel companies to innovate through appropriate human capital and leadership, the case of Kosovo. The specific objectives are:

- Review of the literature related to company growth and investment in human capital, leadership in human resources and innovation;
- Identify the dimensions of human capital that influence growth, innovation and leadership
- Differences in human capital across industries, company size and leadership style by gender and investment
- Investigating whether HR leadership style affects employee motivation

The research questions of the study are defined as follows: what is the level of human capital depending on the industry, company size, leadership style, and investment in human capital; do the level of education, health, and performance affect growth, survival, innovation, and leadership; what is the level of awareness of human capital investment; what are the investment resources used by the companies; do companies get external human

capital growth services; what are companies' expectations regarding human capital investment; does the style of human resource management affect employee motivation; how human capital investment is planned and executed within the firm.

The limitations of the studies are indicated, giving a clear focus to the scientific development. It focuses on a specific sector and is territorially limited in Kosovo. A number of appendices are placed at the end of the dissertation, thus making the content in the main parts easier to perceive and understand. The author has also submitted a declaration of the originality of the development.

In the first chapter, the general goals and characteristics of the research are discussed, incl. argumentation for its implementation and necessity. In the second chapter, a profile of Kosovo as a place of implementation of the research is discussed, incl. the economic profile of the country, as well as the two main directions in the thesis - Human capital and Leadership, which are discussed later as a tool for organizational growth. In the third chapter, the methodology of the research, built in 3 phases, is presented. The first phase aims to collect quantitative data through a questionnaire. The second phase aims to collect qualitative data through interviews. The third phase is data triangulation. Chapter four presents the results and analyzes the research data.

There are niches for the implementation of the present study, whereby it contributes to the existing scientific literature on industrial development in several ways. Most of the studies focus more on developed countries only, leaving this issue in developing countries unexplored, therefore this study focuses on a developing country. Another important contribution of this study is that it uses macro and micro data in its analysis. Therefore, the application of a wide range of micro and macro data leads to results that are not currently available in the literature and specifically in the context of industrial development in Kosovo. The analysis in the research highlights the strengths and/or weaknesses of the companies in the country and thus provides an opportunity to take any appropriate policy initiatives to improve the performance/development of the textile and garment sector. In addition, the results of this study can be a measuring tool for various governments of developing countries

to realize the need for certain policy measures to increase the productivity of the industry and its implications for long-term economic growth.

3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

The research process takes place in 3 phases. The first phase aims to collect quantitative data through a questionnaire. The second phase aims to collect qualitative data through interviews. The third phase is data triangulation. The methodology used in its main part is quantitative, an appropriate methodological approach in researching the level of development in the industry subject to research. A questionnaire was applied as a research instrument. In addition to this, the study also performed a qualitative analysis, namely interviews that addressed some of the research questions. Statistical data from reliable sources such as the Statistical Agency of Kosovo as the study country and the countries of South-Eastern Europe as the comparable countries were also used. The questionnaire used consists of 42 questions. The questionnaire is divided into six sections, including demographics, company growth, innovation, leadership style, human capital, and employee motivation. The first section aims to collect demographic data, including gender, company position, and geographic area. The company's growth section collects data on growth metrics, including sales and employee growth. In the innovation section, data is collected on innovation activities and opportunities. In the leadership section - data on the leadership style applied by the companies and their preferences. In the human capital section - data on importance, preferences, and investments.

The results of the research allow for various analyzes and conclusions. Part of the analyzed data can be used for other research, not only the research questions limited so far. Such, for example, are the data collected through questionnaires and interviews. It is evident from them that for more than 40% of the surveyed organizations, there is no change in the investments made in the last year and this has no relation to the achieved sales revenue. At the same time, the studied sector is characterized by low specialization and a lack of investment in human capital. The study demonstrates that with the existing know-how, cost-effective workforce and other comparative advantages that the country offers, including a favorable business and investment environment, the textile industry in Kosovo has the

potential to become highly competitive internationally. But it is very important to understand the current level of development of this sector and the intensity of performance. Thus, this dissertation contributes to the study of the importance of investment in human capital as a factor in organizational innovation and the performance of business organizations. From the extracted and analyzed data, it is found that the companies consider the investment in human resources extremely important for the future of the companies with an average coefficient of 4.16. Among the respondents, 55.7% of them consider human resources extremely important, 24.6% consider human resources very important, and 4.9% consider human resources unimportant for the future of the company. The results show that the investments companies make for their staff are classified into three groups. The first group is "slightly applicable" ranging from (1 to 30%), which includes scholarships. The second group is the "frequently applied" range (31 to 60%), which includes health insurance policy, educational bonuses and benefits, family assistance, and the "most often applied" range (61 to 100%), which includes vocational training, health, mental and emotional well-being.

Innovativeness and leadership have been studied through the organizational innovative leadership assessment model. In conclusion, the thesis summarizes that the sector is both labor-intensive, low-wage, and dynamic and innovative sector. This market segment has seen significant manufacturing relocation and outsourcing to lower-cost manufacturers, often in geographical proximity to the core market. The textile and garment industries are undergoing various restructuring processes to adapt to political, environmental, economic, and competitive factors. Companies need to develop new competencies and capabilities to face global competition in order to gain and sustain a competitive advantage. Employees are seen as the main tool and generator of ideas for innovation and therefore for growth.

4. Evaluation of scientific and scientific-applied contributions

The doctoral student's research contributes to the existing scientific literature and practice in several ways:

- It provides combined data from different sources that can serve for a range of policy improvements to manage and stimulate investment in innovation leadership and human capital.
- Study of the textile and apparel sector in Kosovo, which is currently poorly

analyzed, which does not provide the necessary basis for its development.

- The dissertation research provides an appropriate framework from a methodological point of view for analysis of other sectors as well, in the context of innovation leadership of human resources.

5. Evaluation of dissertation publications

The PhD student has published parts of his research in 4 publications. These are:

1. Ruxho F., V. Dervishaj, Q. Kukaj, Effects of student gender and study year on digital learning performance in Kosovo higher education during Covid-19, 76th International Scientific Conference on Economic and Social Development - "Building Resilient Society" - Zagreb, December 17-18, 2021

2. Dervishaj V., Q. Kukaj, Economic impacts of Government COVID-19 containment measures in developing countries; the case of Kosovo, 5th International Conferences on Economics and Social Sciences, Lahore, Pakistan April 09 - 10, 2021

3. Dervishaj V., U.Rraci, Skills gap, education and ICT SMEs in Kosovo, XV. IBANESS Congress Series on Economics, Business and Management – Plovdiv / Bulgaria, May 29-30, 2021

4. Dervishaj V., Measuring IT sector innovations capabilities through company innovative leadership model, Economic alternatives journal, issue 3/ 2022 /in print/.

The latest publication in print is in an indexed journal (Scopus). It is precisely this that provides the basis for one of the contributions presented above, that the methodology used could be successfully applied to the analysis of other sectors. In this publication, 50 business organizations from the IT sector in Kosovo and North Macedonia are surveyed.

6. Evaluation of the abstract

The submitted abstract gives a clear and well-structured view of the values and contributions of the research, its main elements and objectives. It is developed in 44 pages.

7. Criticisms, recommendations and questions

The doctoral dissertation is focused on an under-researched problem, namely the

innovation leadership of human capital in the textile and apparel sector in Kosovo. Boldly combining different theoretical concepts such as human capital, leadership, motivational aspects of leadership, innovation and organizational growth allows for different interpretations and can generate critical remarks. At the same time, the innovativeness and uniqueness of the research create a prerequisite for future research based on it, which gives me a reason to conclude that it has a high added value for the scientific literature and there are no major critical moments in the construction of the research and the presentation of its results.

8. Conclusion

After a thorough review of the materials provided, incl. The dissertation, abstract, and publications, I can unequivocally conclude that they are of high quality and make a relevant contribution to the scientific literature. At the same time, the research results can be extremely useful from a practical-methodological point of view. The dissertation "Fostering textile and apparel companies to implement innovation leadership on human resources; Kosovo Case" is an original research study, well structured and built according to good and accepted practices. All this gives me the reason to give my positive assessment and vote for the awarding of the educational and scientific degree "doctor" to Valdrin Dervishai in professional direction 3.8. Economics, PhD program "Organization and Management of Production (Industry)".

15.08.2022

Sofia

Signature: